ПРАКТИЧНИЙ МЕТОД НАУКОВОГО УКРАЇНОЗНАВСТВА – ЕКСПЕДИЦІЙНЕ УКРАЇНОЗНАВСТВО

Валерій СНІЖКО
кандидат біологічних наук,
завідувач відділу природи
та психології етносу ННДІУ

Любов ОТРОШКО
науковий співробітник відділу
природи та психології етносу ННДІУ

Анотація. *У статті йдеться про експедиційне українознавство як практичний метод дослідження українського соціоприродного довкілля. Особливу увагу приділено застосуванню екскурсійного українознавства як підготовчого етапу експедиційного українознавства, що дозволяє, спираючись на природо-звичаєві та буттєво-сутнісні традиції українців, досліджувати психоетнічні особливості населення будь-якого регіону України. Розглянуто підготовчий етап українознавчої наукової експедиції до Гуцульщини, який враховує природні особливості цього географічного регіону та буттєво-сутнісні, естетично-ужиткові й вікові характеристики населення. Аналітичне узагальнення отриманої інформації було здійснене за допомогою психофілософського підходу до експедиційного українознавства.*

Ключові слова: *Природа, природне довкілля, соціоприродне довкілля, інвайронментальний рівень свідомості, психофілософський підхід, експедиційне українознавство, опитувальник, польовий щоденник, природна символіка.*

Гуманітарний простір наукового українознавства є ґрунтовним полем для формування гуманістичної свідомості. Принцип гуманізму, впроваджений в освітньо-виховний гуманітарний простір, – одна з найголовніших засад формування української науки. Вважаємо, що надважливими завданнями для українського суспільства є «…привчитися усім загалом думати по-українськи – визначитися із національною ментальністю, або способом мислення» [*16*, 39]. Думка має геніальне реальне втілення – слово. Слова є водночас комунікативною і знаковою реалізацією думок, які зароджуються в природному довкіллі. Інвайронментальний рівень свідомості громадян України означає «…удосконалення способів продукування соціоприродного довкілля і огуманістичнення урбаністичного довкілля шляхом його природоідеологізації» [*16*, 43]. Розглядаючи ментальність як спосіб думання, збудований на сакральних традиційних особливостях «теренової свідомості», зауважимо, що для українців характерний природовідповідний спосіб буття та думання. Доказом цього твердження є творчі здобутки видатних учених: М.Максимовича, П.Чубинського, М.Грушевського, Ф.Вовка, В.Кубійовича, В.Шаяна, О.Кульчицького, М.Холодного, В.Дяченка, А. Гродзінського, П.Кононенка, Т.Кононенка та ін.

Відділом природи та психології етносу ННДІУ МОН України протягом 2007–2010 років розроблялася методика науково-дослідної роботи з виявлення та аналізу традиційних поведінкових і природо-естетичних особливостей сучасних українців. Вона полягає у впровадженні до методичного інструментарію наукового українознавства одного з практичних методів – експедиційного українознавства. Термін «експедиційне українознавство» ми застосовуємо за аналогією. Приміром, ботаніка є наукою, яка вивчає все, що стосується рослин. Часто застосовується термін «фітологія», який не змінює об'єкту вивчення – розмаїття рослинного світу. Існує й ботанічна географія як розділ ботаніки, що вивчає особливості географічного поширення рослин світом залежно від природних умов, сучасних та минулих; палеоботаніка – розділ ботаніки, який вивчає рослинність минулих періодів генези планети. Таких розділів, як наведені вище, в ботаніці існує дуже багато, як і, приміром, у зоології чи геології тощо.

Обраний практичний метод наукового українознавства **експедиційне українознавство** – *це експедиційно-пошукове спостереження, спрямоване на виявлення та аналіз поведінкових і природо-естетичних особливостей сучасних українців відповідно до природо-звичаєвих, буттєво-сутнісних традицій* (на прикладі дослідження психоетнічних особливостей гуцулів Верховинського району Івано-Франківської області).

Розробка та вдосконалення методики експериментальної дослідно-експедиційної роботи включають такі етапи пізнання:

– науково-пошукова робота з літературними джерелами в бібліотеках (ЦБ ім. В.Вернадського), музеях (краєзнавчі музеї), збір матеріалів на фестивалях або храмових святах (фотографування вишиваних сорочок Іриною Свйонтек), у приватних колекціях (приміром, музей музичних інструментів Романа Кумлюка) тощо;

– предметне визначення мети та завдань експедиційних пошуків;

– складання опитувальника та розробка схеми щоденника експедиції;

– ретельний розгляд обраного маршруту;

– підготовка до конкретної експедиції;

– безпосереднє проведення експедиції;

– аналітичне опрацювання зібраних матеріалів;

– узагальнення та систематизація аналітично опрацьованих результатів експедиції, підведення підсумків у формі відео-, фото- чи аудіозвітів, інтерв'ю тощо;

– написання наукових звітів, статей, монографій.

Заплановане дослідження, в якому використовуватиметься означений метод, має бути

комплексним та інтегративним, бо поєднує різні взаємопов'язані компоненти загальнонаукового знання: принципи (правила) дослідження, методи (прийоми, підходи або способи) пізнання; допоміжні та вузькоспеціальні засоби дослідження, які відповідають теоретичним та методичним засадам наукового українознавства. Комплексність виявляє себе як міждисциплінарна функціональність наукового українознавства, тобто «…комплексність сприйняття образу України у всіх її проявах водночас, у повноті її самовияву, а не про вивчення кожного аспекту окремо» [*12*, 77] (зокрема, феномену гуцулів). Наукове українознавство здатне системно охопити знання про Україну і світове українство «…як цілісність, як геополітичну реальність, що розвивається у цілісності простору і часу» [*8*, 17]. Інтегруючи специфічні здобутки наукових відкриттів із різних галузей української і світової науки, теорія концентрів наукового українознавства чітко постає як впорядковане явище свідомості, як зразок новітньої парадигми в сучасній українській науці [*10*, 126]. Зауважимо, що всі українські гуманітарні науки у своїй дослідницькій діяльності об'єктивно розглядають Україну як «образ». Щоби він набув своєї предметної значимості, пов'язаної з конкретним тереном, у дослідницькій роботі потрібно використовувати знання, накопичені різними природничими та гуманітарними науками, які досліджують український терен і різноманітні компоненти природного ландшафту та природні процеси, які відбуваються в ньому. Наукове українознавство засобами методичних підходів поєднує в цілісний українознавчий комплекс здобутки всіх галузей наукового знання, залучаючи їх у свою оригінальну дисципліну й продукуючи новітні творчо-аналітичні наукові винаходи.

Діяльність Національного науково-дослідного інституту українознавства потребує застосування експедиційного українознавства як одного з найяскравіших і наразі конкурентоспроможних практичних методів наукового дослідження. Адже за майже двадцятилітню діяльність цієї наукової установи було здійснено безліч краєзнавчих поїздок науково-дослідницького характеру як Україною, так і поза її межами. Концепція і програма роботи Національного науково-дослідного інституту українознавства, професійні кадри, співпраця з вітчизняними та закордонними науково-освітніми центрами, приміщення й матеріально-технічна база дозволили досягти створення Державної програми розвитку українознавства як міжнародної наукової системи [*9,* 10]. Завдяки цьому етапу свого розвитку інститут виконує надскладні наукові проекти, такі, приміром, як: «Соціолінгвістичний моніторинг мовою статистики» [*18*] (керівник П.П.Кононенко; статистичні дані станом на 1 липня 2006 р.), здійснений у межах підготовки до Міжнародного конгресу «Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі»; монографія «Екологічне виховання, народне оздоровлення, традиційне харчування в українській концепції національного здоров'я» [*5*], виконана в однойменній НДТ у 2005–2007 роках; спільна робота відділу природи та культури [*13*], підготована в межах НДТ «Психоетнічне та природно-естетичне «древо» українознавства – основа концепції національного здоров'я» (2007–2009), яка задекларувала оригінальний підхід у дослідженні природничого аспекту наукового українознавства теоретичними та практичними засобами.

Окрім фундаментальної експериментальної дослідно-експедиційної роботи, як було вже згадано, спостереження виконані в Україні й за кордоном переважно екскурсійно-краєзнавчим способом. Результати таких спостережень зафіксовано в різних формах наукового пізнання: статтях у журналі «Українознавство», «Науковому збірнику ННДІУ», матеріалах та виступах на науково-практичних конференціях, інтерв'ю, фото- та відеорепортажах тощо. Такі спостереження проводяться вже майже 10 років (2001– 2010) відділом природи та психології етносу ННДІУ. Вони є новітнім методом дослідження природного та соціоприродного довкілля наукового українознавства – **екскурсійним українознавством** – і становлять підготовчий етап для застосування експедиційного українознавства як методу, що дозволяє, спираючись на *природо-звичаєві та буттєво-сутнісні традиції*, досліджувати психоетнічні особливості українців. Проте методика проведення таких динамічних дослідницьких спостережень ще до кінця не обґрунтована й потребує вдосконалення. Для експедиційного українознавства необхідне застосування допоміжних засобів дослідження – ПК, фото та іншої цифрової техніки (диктофона, відеокамери тощо), які дають змогу максимально інтенсифікувати дослідницьку роботу, підвищити її ефективність. Досі не практикувалося схеми звітності за здійснену таким чином наукову роботу. Короткотривалі експедиції екскурсійного характеру завершувалися обговоренням на засіданні відділу особистісних вражень, фото з екскурсій вносилися до фотоархіву, становлячи історичну частину дослідницького доробку та досвід проведення в науково-дослідній установі короткотривалих експедицій. Такі дослідження завжди є актуальними, адже вони необхідні для збору інформації про ще не втрачені залишки артефактів у свідомості та бутті сучасного населення України. Готуючись використовувати експедиційне українознавство як практичний метод наукового дослідження, варто враховувати природні особливості географічного регіону України, буттєво-сутнісні, естетично-ужиткові та вікові характеристики населення тощо; широко ознайомитися та глибоко проаналізувати нариси про дослідників краю, опрацювати бібліографію наукової проблеми, яку планується дослідити, обрати методику дослідження, скласти експедиційний опитувальник та польовий щоденник експедиції. Пропонуємо до вашої уваги **застосування експедиційного українознавства як методу дослідження соціоприродного довкілля Гуцульщини.**

Під час здійснення українознавчої експедиції нашим завданням було *виявити, як змінилися уявлення про природне довкілля, які причини цих змін, і проаналізувати поведінкові особливості та оригінальність рис характеру, пов'язаних із впливом українського природного довкілля на психіку людини, відповідно до українознавчої психофілософської концепції відділу природи та психології етносу.*

Питання для опитування респондентів будь-якого етнографічного регіону України складаються, враховуючи:

– природні особливості етнографічного регіону України;

– записи-спогади видатних особистостей, які частину життя провели в даному регіоні;

– результати наукового дослідження традицій українського етносу на матеріалах етнографічних та інших експедицій;

– науково-методичні рекомендації для вчителів українознавства щодо проведення одноденних українознавчих експедицій з урахуванням природних особливостей географічного регіону.

Моніторинг має проводитися у формі ненав'язливої співбесіди, не обтяжуючи респондентів питаннями, намагаючись зібрати якомога більше унікальної інформації й зберегти її для наукового українознавства.

ОПИТУВАЛЬНИК

Запитання (для старших людей)

1. Де Ви народилися і скільки поколінь Вашого роду жило в цьому регіоні?
2. ПІБ, Ваш вік, де й ким Ви працюєте?
3. «Рідна земля», «рідний край»... Який образ або які асоціації виникають в уяві (моментальні), коли Ви думаєте про рідний край? Опишіть цей образ словами або намалюйте (за бажанням).
4. Які образи з живої чи неживої природи найбільш близькі Вам?
5. Які тварини спадають на думку, коли попросити Вас охарактеризувати тваринний світ рідного краю? **Дикі тварини** (бик дикий, білка, бобер, ведмідь, вовк, заєць, кабан, лисиця, олень, змія, вуж, ящірка, жаба велика, жабки, павук, риби, рак, черепаха, галка, голуб, жайворонок, лелека, орел, соловей, крук, кулик, горобець). **Свійські тварини** (вівця, віл, коза, кінь, корова та бик свійські, свиня, кролі, бджоли, гуси, кури, інша птиця).
6. Які рослини спадають на думку, коли попросити Вас охарактеризувати рослинний світ рідного краю? **Дикі форми** (бук, дуб, модрина європейська, сосна звичайна, тис, ялина європейська (смерека), ялиця біла (піхта), глід, шипшина, ліщина, горіх, береза, барвінок, едельвейс, лілія, лілія водяна, мальва, півники). **Окультурені форми рослин** (жито, кукурудза, овес, пшениця, городина).
7. Яке дерево використовується для означення **Світового дерева** у Вашому краї?
8. Які **плодові дерева, кущі, ягідники** Ви вирощуєте для своїх потреб?
9. Які рослини Ви використовуєте як ліки?
10. Чи порівнювали Ви себе з якоюсь твариною? Це дика чи свійська тварина? Ваші асоціації.
11. Якими рисами характеру Ви наділяєте цих диких тварин (хитра, лагідна, зла, спокійна, добра, беззахисна)? Назвіть інші. Які поведінкові риси цієї тварини Вам найбільше імпонують?
12. Чи варто полювати на диких тварин, якщо існує багато видів свійських тварин, придатних для потреб людини?

а) так;
б) ні;
в) власний варіант відповіді.

13. Які тварина й рослина, на Вашу думку, мають бути на емблемі Західного краю? А для України загалом?
14. Яке дерево, за Вашим звичаєм, не можна рубати?
15. Яке дерево не може рости на дворищі?
16. З якого дерева Ви різьбите? Чому?
17. Які рослини майстри Вашого краю відображають у своїх виробах: вишиванка, витинанка, писанка, різьба та інші види народних промислів?
18. Яких тварин майстри Вашого краю зображують у своїх виробах: вишиванка, витинанка, писанка, різьба та інші види народних промислів?
19. Ви пояснюєте дітям, як турбуватися про природне довкілля, чи власним прикладом навчаєте їх (висаджувати дерева, допомагати взимку лісовим мешканцям, заготовляючи сухі корми – віники, розчищати замулені потічки і джерела)?

а) так;
б) ні;
в) власний варіант відповіді.

20. Чи залучаєте Ви дітей дошкільного віку до природовідновлювальних робіт?

а) так;
б) ні;
в) власний варіант відповіді.

21. Що Вам відомо про роботу навчального закладу, в якому навчається (навчалася) Ваша дитина (діти), щодо виховання інвайронментального ставлення до Природи та вживання природовідновлювальних заходів?
22. Чи можете Ви сказати, що природа рідного краю значно вплинула на формування Вашого характеру?

а) так;
б) ніяк не вплинула;
в) власний варіант відповіді.

23. Чи викликали у Вас сильні емоційні переживання (які саме) такі природні явища, як дощ, грім, град, блискавиця, веселка, туман, лагідний вітер, буревій, повінь, схід сонця, захід сонця, затемнення, краса гір, краса річки, краса струмка, краса водопаду, краса гірського озера, зустріч із диким звіром (яким саме), краса рослини (якої саме), вирубування лісу, зсуви ґрунту, селі. У вигляді чого чи кого ви уявляєте ці явища?

Варіанти відповідей:

а) захоплення, замилування, зачудування;

б) викликали найгнітючіше враження;
в) ніяких вражень не викликали перелічені природні явища;
г) звик настільки, що не звертаю уваги;
д) страх;
є) співчуття;
е) власний варіант відповіді.

Запитання (для дітей шкільного віку)

1. Де ти народився, скільки тобі років і скільки поколінь Вашого роду жило на цьому терені, ПІБ?

2. Які асоціації виникають в уяві, коли говорять: «твоя земля», «твій рідний край», який образ виникає в уяві?

3. Які тварини спадають на думку, коли попросити тебе охарактеризувати тваринний світ рідного краю? **Дикі тварини** (бик дикий, білка, бобер, ведмідь, вовк, заєць, кабан, лисиця, олень, змія, вуж, ящірка, жаба велика, жабка, павук, риби, рак, черепаха, галка, голуб, жайворонок, лелека, орел, соловей, крук, кулик, горобець). **Свійські тварини** (вівця, віл, коза, кінь, корова та бик свійські, свиня, кролі, бджоли, гуси, кури, інша птиця).

Гуцульський орнамент у небі над Криворівнею

4. Які рослини спадають на думку, коли попросити тебе охарактеризувати рослинний світ рідного краю? **Дикі форми** (бук, дуб, модрина європейська, сосна звичайна, тис, ялина європейська (смерека), ялиця біла (піхта), глід, шипшина, ліщина, горіх, береза, барвінок, едельвейс, лілія, лілія водяна, мальва, півники). **Окультурені форми рослин** (жито, кукурудза, овес, пшениця, городина).

5. Чи порівнював ти себе з якоюсь твариною? Це дика чи свійська тварина? Твої асоціації?

6. Якими рисами характеру ти наділяєш диких тварин, а якими – свійських (хитра, лагідна, зла, спокійна, добра, беззахисна)? Назвіть інші. Які поведінкові риси цієї тварини тобі найбільше імпонують?

7. Чи варто полювати на диких тварин, якщо існує багато видів свійських тварин, придатних для потреб людини?

8. Які тварина й рослина мають бути на емблемі Західного краю?

9. Яке дерево, за звичаєм Краю, не можна рубати?

10. Яке дерево не може рости на дворищі?

11. З якого дерева ти різьбиш? Чому саме з нього?

12. Які рослини майстри Вашого краю відображають у своїх виробах: вишиванка, витинанка, писанка, різьба і тому подібне?

13. Яких тварин майстри Вашого краю зображують у своїх виробах: вишиванка, витинанка, писанка, різьба і тому подібне?

14. Чи дорослі допомогли тобі усвідомити, що необхідно повсякчас турбуватися про своє природне довкілля, дбати про його відновлення? Яким чином?

Для полегшення записів та аналізу матеріалів спостереження було створено **польовий щоденник експедиції.** Щоденник являє собою таблицю[1], яка має відповідні графи для запису даних (електронний варіант таблиці дозволяє відразу опрацьовувати на комп'ютері матеріали з диктофона, фотокамери та вносити туди графічні записи) і допоможе систематизувати зібрані матеріали.

На Писаному Камені.
Фото І. Зеленчука, Я.Зеленчука.

[1]Подано текстовий варіант таблиці.

ПОЛЬОВИЙ ЩОДЕННИК ЕКСПЕДИЦІЇ [2]

Учасники експедиції: кандидат біологічних наук, завідувач відділу природи та психології етносу ННДІУ Валерій Сніжко – керівник експедиції; члени експедиції: старший науковий співробітник Філії «Гуцульщина» Іван Зеленчук, кандидат філософських наук, науковий співробітник Філії «Гуцульщина» Ярослав Зеленчук, молодший науковий співробітник Філії «Гуцульщина» Оксана Рибарук, науковий співробітник відділу природи та психології етносу Любов Отрошко, молодший науковий співробітник відділу природи та психології етносу Олесь Сцібан.

Дата: 28.07.08 – 10.08.08; 15.06.09 – 25.06.09 (планувалося здійснити експедицію в 2 етапи).

Регіон: Верховина, Криворівня й прилеглі до них природні території Івано-Франківської області.

Загальні дані: ПІБ, вік респондента, назва географічного пункту, місце спостереження, час і дата спостереження, інші примітки.

Об'єкти дохристиянської семантики: Чугайстер, Русалки, Нявки (лісові німфи), Мавки (польові німфи), «Всевидяче око», Хатній дух (домовик), Пічний дух, Лісовий дух, Писаний Камінь, Козина гірка тощо.

Образи християнських святих: св. Миколай, св. Юра, св. Михаїл, Діва Марія, св. Варвара, св. П'ятниця.

Об'єкти природного довкілля: гори, річки, потічки (їхні місцеві назви, розташування, форма).

Господарські та ужиткові приладдя: сволок, піч, діжа, скриня, мисливський топірець, мисливські рожки, гончарний круг, рибальське спорядження і т.п. (їхнє призначення, сакралізація, оздоблення тощо).

Космогонічно-світоглядна символіка: сонце, зірка, місяць (сонце (жін./чол.), зоря (жін./чол.), місяць (жін./чол.); бойківська розетка; «леліва» (зірка і півмісяць); хрест чотирираменний (волинський); «Пилява» (хрест п'ятираменний); зірка і хрест; хрест і півмісяць; одночасно зірка, півмісяць і хрест; грифон; дракон; змій великий (кількість голів); єдиноріг; «Погонь» (вершник на коні); павук; дідух; скриня тощо.

Тваринний світ:

дикі тварини – бик дикий, білка, бобер, ведмідь, вовк, заєць, кабан, кінь, лев, лисиця, олень, сарна, змія, вуж, ящірка, жаба велика, жабка, павук, риби, рак, черепаха, галка, голуб, жайворонок, лелека, орел, соловей, крук, кулик, сокіл;

свійські тварини – вівця, віл, коза, кінь, корова та бик свійські, свиня, кролі, бджоли, гуси, кури, інша птиця.

Рослинний світ:

дикі форми (Світове дерево) – бук, дуб, модрина європейська, сосна звичайна, тис, ялина європейська (смерека), ялиця біла (піхта), глід, шипшина, ліщина, горіх, береза, барвінок, едельвейс, лілія, лілія водяна, мальва, півники; лікарські рослини;

окультурені форми рослин – жито, кукурудза, овес, пшениця; плодові дерева, кущі, ягідники (яблуня, слива, вишня, виноград, афини, трускавки, порічка, малина тощо).

Додаткові матеріали: фото-, відео-, аудіоматеріали.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисенко В. Традиції і життєдіяльність етносу на матеріалах святково-обрядової культури українців: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К.: Унівсерв, 2000. – 190 с. Бібліографія: с. 187–191.

2. Верховино, світку ти наш / Упор. – ред. Д. Ватаманюк; Автори: Д.Ватаманюк, Я.Гапчук, В.Зеленчук та ін. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2004. – 160 с.

3. Вінценз С.Ф. На високій полонині. Правда старовіку / Переклад з польської Богдана Сенежака. – Львів: Червона калина, 1997. – 452 с.

4. *Данилюк А.* Шляхами України. Етнографічний нарис. – Львів: Світ, 2003. – 256 с., іл.

5. Екологічне виховання, народне оздоровлення, традиційне харчування в українській концепції національного здоров'я: Українознавча монографія / Сніжко В.В., Кононенко М.П., Присяжна Т.М. та ін. – К.: НДІУ, 2007. – 438 с.

6. Зеленчук І. Концепційні основи експедиційного українознавства / І. Зеленчук, Я. Зеленчук // Українознавство. – 2010. – № 2. – С. 252–257.

7. Зеленчук Я.І. Українознавчо-історична реконструкція етносоціальної системи Гуцульщини: Дис. <…> канд. істор. наук: 09.00.12 – українознавство (історичні науки) / Зеленчук Ярослав Іванович. – К., 2007. – 343 с.

8. Кононенко П.П. Українознавство: підручник для вищ. навч. закл. / П.П.Кононенко – К.: Міленіум, 2006. – 870 с.

9. Кононенко П. Підсумки роботи за 2005–2010 рр. Проблеми, завдання, перспективи діяльності колективу Національного науково-дослідного інституту українознавства МОН України / П.Кононенко // Українознавство. – 2010. – № 2 (35). – С. 8–16.

10. Кононенко Т. Парадигмальні виміри українознавчої наукової концепції / Т.Кононенко // Українознавство. – 2008. – № 4. – С. 126–131.

11. Лаврук М.М. Гуцули Українських Карпат (етнографічне дослідження). – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І.Франка, 2005. – 288 с.

12. *Нікітіна З.* Методи наукового відкриття в українознавстві / З. Нікітіна // Українознавство. – 2010. – № 1 (34). – С. 77–81.

13. Психоетнічне та природно-естетичне «древо» українознавства – основа концепції національного здоров'я // Українознавство XXI ст.: виміри розвитку / Гол. ред. П.П.Кононенко; ред.-упор.: Т.П. Кононенко, Н.М. Істоміна, Т.Л. Ренке. – К.: ННДІУ, 2009. – Розділ 3. – С. 315–385.

14. Сковорода Г.С. Вірші. Пісні. Байки. Діалоги. Трактати. Притчі. Прозові перекази. Листи. – К.: Наукова думка, 1983. – 541 с.

15. Сковорода Г.С. Пізнай в собі людину. – Львів: Світ, 1995.

16. Сніжко В. Природні чинники в аналітичному психофілософському підході наукового українознавства / В. Сніжко // Українознавство. – 2010. – № 2. – С. 39–44.

17. Сніжко В. Українознавство: природна психо-філософська концепція: Монографія / Сніжко В., МОН України, ННДІ українознавства. – К., 2010. – 528 с.

18. Соціолінгвістичний моніторинг мовою статистики: Збірник матеріалів / С.Я. Єрмоленко, А.Ю. Пономаренко, С.А. Яременко та ін. / Ред. А.Ю. Пономаренко; МОН України, НДІУ МОН України. – К., 2006. – 96 с.

[2] Орієнтовний список символообразів, на які звертатиметься особлива увага під час експедиції.

19. Українська етнологія: Навч. посібник / За ред. В.Борисенко. – К.: Либідь, 2007. – 400 с.

20. Шкрібляк П.В. Природоекологічна свідомість як важливий чинник збереження природного середовища в умовах Карпат: історія, сучасний стан, проблеми і перспективи // Українознавство. – 2009. – № 3.– С. 240–244.

21. Шкрібляк Петро. Наукова установа в Гуцульській столиці (Філія «Гуцульщина» НДІ українознавства Міністерства освіти і науки України). – Верховина: Вид-во «Гуцульщина», 2007. – 56 с.

22. Ямаш Ю. Карпатська квітка Горицвіт / Ю. Ямаш // Гуцульський календар. – 2007. – С. 50–51.

Обраний практичний метод наукового українознавства експедиційне українознавство – це експедиційно-пошукове спостереження, спрямоване на виявлення та аналіз поведінкових і природо-естетичних особливостей сучасних українців відповідно до природо-звичаєвих, буттєво-сутнісних традицій (на прикладі дослідження психоетнічних особливостей гуцулів Верховинського району Івано-Франківської області).

Розробка та вдосконалення методики експериментальної дослідно-експедиційної роботи включають такі етапи пізнання:

– науково-пошукова робота з літературними джерелами в бібліотеках (ЦБ ім. В.Вернадського), музеях (краєзнавчі музеї), збір матеріалів на фестивалях або храмових святах (фотографування вишиваних сорочок Іриною Свйонтек), у приватних колекціях (приміром, музей музичних інструментів Романа Кумлюка) тощо;

– предметне визначення мети та завдань експедиційних пошуків;

– складання опитувальника та розробка схеми щоденника експедиції;

– ретельний розгляд обраного маршруту;

– підготовка до конкретної експедиції;

– безпосереднє проведення експедиції;

– аналітичне опрацювання зібраних матеріалів;

– узагальнення та систематизація аналітично опрацьованих результатів експедиції, підведення підсумків у формі відео-, фото- чи аудіозвітів, інтерв'ю тощо;

– написання наукових звітів, статей, монографій.

Заплановане дослідження, в якому використовуватиметься означений метод, має бути комплексним та інтегративним, бо поєднує різні взаємопов'язані компоненти загальнонаукового знання: принципи (правила) дослідження, методи (прийоми, підходи або способи) пізнання; допоміжні та вузькоспеціальні засоби дослідження, які відповідають теоретичним та методичним засадам наукового українознавства. Комплексність виявляє себе як міждисциплінарна функціональність наукового українознавства, тобто «...комплексність сприйняття образу України у всіх її проявах водночас, у повноті її самовияву, а не про вивчення кожного аспекту окремо».

Літературно-меморіальний музей П.Плитки-Горицвіт

Музей Івана Франка у с. Криворівня

Гражда, яка досі функціонує на Козинячій гірці в Карпатах (фото від серпня 2010 р.)

Фото гражди, в Криворівні, де знімалися деякі сцени з фільму «Тіні забутих предків»(фото від серпня 2010 р.)

Краєвид на Бузьківку із вікон хати, в якій проживав Іван Франко, фото від серпня 2010 р.